

Początki faszyzmu w Niemczech i we Włoszech

Materiał składa się z sekcji: „Wprowadzenie”, „Ukradzione zwycięstwo”, „Benito Mussolini i powstanie Fasci di Combattimento”, „Pierwsze sukcesy faszystów”, „Funkcjonowanie włoskiego faszyzmu”, „Funkcjonowanie włoskiego faszyzmu”, „Trudne początki Republiki Weimarskiej”, „Adolf Hitler”, „Gustav Stresemann i jego polityka”, „Zamiast podsumowania”.

Wprowadzenie zawiera treść doktryny faszyzmu.

Materiał zawiera 12 ilustracji: Fotografię okładki „Mein Kampf”; grupę żołnierzy Bawarskiego Pułku Piechoty; znak włoskiego faszyzmu; zdjęcie Benito Mussoliniego w czasie I wojny światowej, Adolfa Hitlera w czasie I wojny światowej; grupę żołnierzy Bawarskiego Pułku Piechoty, w którym służył Hitler; zdjęcie Giacomo Matteottiego; chłopca z organizacji faszystowskiej; uczestników marszu na Rzym; Monachium podczas puczu w 1923 r.; kopię karty członkowskiej DAP (późniejszej NSDAP) Adolfa Hitlera;

Materiał zawiera również fragmenty doktryny faszyzmu i opisy z książki „Mein Kampf” – rasa i naród oraz fragmenty traktatu z Locarno, 4 ćwiczenia, w tym 4 interaktywne oraz 18 poleceń dla ucznia.

Ćwiczenia znajdujące się na stronie są na zasadzie wyboru poprawnej odpowiedzi, odnoszą się do zdjęć lub fragmentów tekstów. Znajdują się również ćwiczenia podsumowujące oraz jako przypomnienie wcześniejszych wiadomości.

Audiobook: 1 to doktryna faszyzmu czytana przez Wojciecha Czerniatowicza; 2 wypowiedź Gustava Stresemanna o niemieckiej polityce zagranicznej.

Bibliografia:

- Źródło: *Fragment listu ministra spraw zagranicznych Niemiec, G. Stresemanna, do byłego pruskiego następcy tronu z 7 IX 1925r.* Cytat za: R. Śniegocki, „Historia 3. Burzliwy wiek XX”, Warszawa 2004, s. 96.
- Źródło: B. Mussolini, *Doktryna faszyzmu*, Lwów 1935.
- Źródło: B. Mussolini, *Doktryna faszyzmu*, Lwów 1935, s. 25–26.

- Źródło: *Pakt reński*, [w:] S. Sierpowski, *Źródła do historii okresu międzywojennego*, t. 1, Poznań 1989, s. 505–508.
- Źródło: A. Hitler, *Mein Kampf*, tłum. P. Marszałek, I. Puchalska, Krosno 1992.

Początki faszyzmu w Niemczech i we Włoszech

Oś czasu – początki faszyzmu w Niemczech i we Włoszech

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wprowadzenie

((B. Mussolini

Doktryna faszyzmu

Nie przypadkiem ideologia faszystowska zaczęła rozwijać się bezpośrednio po zakończonej wojnie. Zrodziło ją poczucie klęski [...], ale też niepełnego zwycięstwa...[...] Siłą ruchu faszystowskiego stała się ideologia oparta na zwartości, kierunku działania, prostych receptach na rozwiązanie problemów, negacji rzeczywistości, **demagogii**, zorganizowania życia ludzi wspierających ruch. Pożywką była zawsze sytuacja kryzysowa.

Źródło: B. Mussolini, *Doktryna faszyzmu*, Lwów 1935, s. 25–26.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PVSlGcQ0k>

Doktryna faszyzmu

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie doktryny faszyzmu. Zawiera informacje o założeniach tej ideologii.

Polecenie 1

Na podstawie powyższego źródła, wymień główny powód powstania ideologii faszystowskiej i jej 'atrakcyjności'.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Krajami w których faszyzm znalazł podatny grunt były Włochy i Niemcy. Mimo że Włochy znalazły się w gronie zwycięzców, w obu państwach wojna położyła kres marzeniom o zdobyczach terytorialnych i sukcesach na arenie międzynarodowej. **Faszyzm we Włoszech** stał się ideologią państwową znacznie wcześniej niż w Niemczech. Inne też były drogi dojścia do władzy jej zwolenników. Zarówno włoskie jak i niemieckie

społeczeństwo – zmęczone i rozczarowane wojną – uległo hasłom głoszonym przez faszystów. W kolejnych latach doświadczyło konsekwencji funkcjonowania totalitarnego reżimu.

'Ukradzione zwycięstwo'

Włochy, przyłączając się w 1915 roku do wojny po stronie państw ententy, liczyły na zdobycze terytorialne. Postanowienia konferencji wersalskiej, na której premier Vittorio Orlando formalnie wchodził w skład Wielkiej Czwórki i był jednym z decydentów, nie spełniły tych oczekiwań. **Włochy otrzymały tylko południowy Tyrol i Dalmację.** Trudno więc się dziwić, że mówiono o 'kalekim' lub 'ukradzionym zwycięstwie'. Pogłębiło to panującą od końca XIX wieku w społeczeństwie włoskim frustrację. Zjednoczony na początku lat 70. XIX wieku kraj zamiast rozwoju przeżywał kryzys. **Nie udała się unifikacja,** widoczny był podział na północ i południe. Włochy, w odróżnieniu od zjednoczonych Niemiec, nie odgrywały w polityce międzynarodowej istotnej roli. Osiągnięcie pozycji światowego mocarstwa pozostało niespełnionym marzeniem.

Ćwiczenie 1

Wskaż datę zjednoczenia Królestwa Włoch i Cesarstwa Niemieckiego.

☐ 1875 - Królestwo Włoch, 1890 - Cesarstwo Niemieckie.

☐ 1871 - Królestwo Włoch, 1871 - Cesarstwo Niemieckie.

☐ 1861 - Królestwo Włoch, 1871 - Cesarstwo Niemieckie.

☐ 1866 - Królestwo Włoch, 1870 - Cesarstwo Niemieckie.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ogromne koszty działań wojennych wpłynęły na **kryzys gospodarczy**, z którym kolejne rządy nie potrafiły sobie poradzić. Ze względu na rozbięcie polityczne parlamentu, a tym samym brak możliwości stworzenia stabilnej koalicji, wzrastało **niezadowolenie społeczne** i następowała **radikalizacja nastrojów**. Robotnicy na północy Włoch próbowali nawet zakładać rady robotnicze i przejmować fabryki. Włoski poeta Gabriele D'Annunzio [czyt.: gabriele danuncio] zorganizował marsz niezadowolonych kombatantów i zajął miasto Fiume (obecnie Rijeka) na pograniczu Włoch oraz Królestwa Serbów, Chorwatów i Słoweńców. Miejscowość portowa była w większości zamieszкана

przez Włochów. W 1924 roku [Liga Narodów](#) uznała aneksję włoską dokonaną przez D'Annunzia.

Polecenie 2

Oceń decyzję Ligi Narodów, dotyczącą uznania aneksji włoskiej dokonanej przez D'Annunzia.

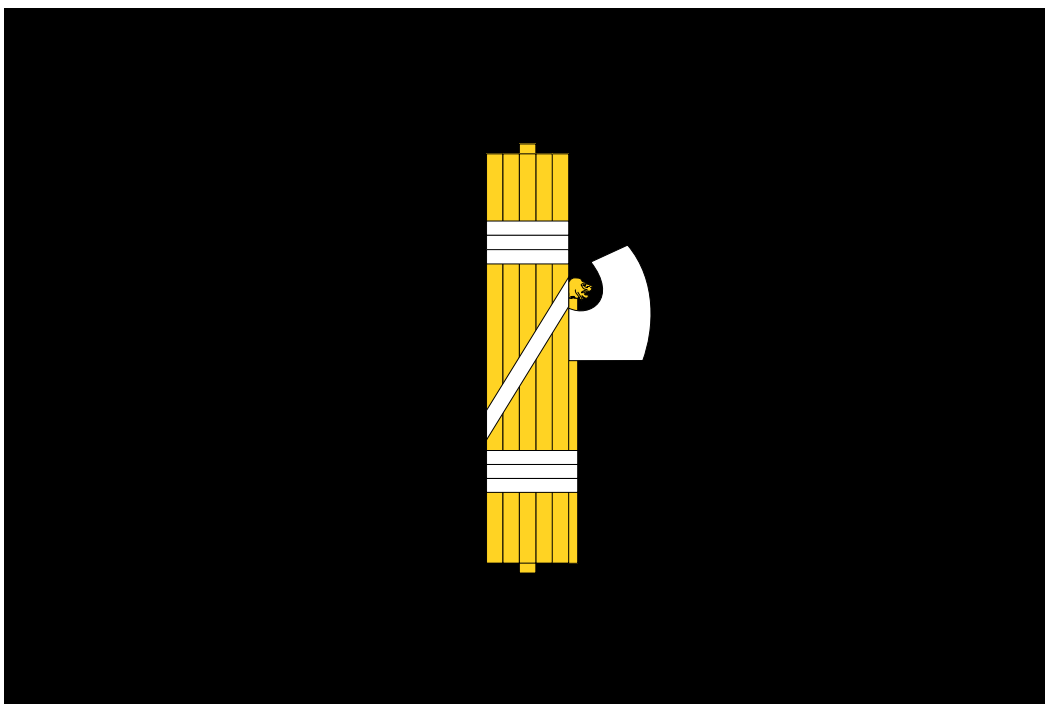
Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Benito Mussolini i powstanie Fasci di Combattimento

Benito Mussolini wykorzystał niezadowolenie byłych żołnierzy i założył w 1919 roku Fasci di Combattimento [czyt.: faszi di kombattimento], czyli Związki Kombatantów.

Ćwiczenie 2

Wskaż, do jakiej symboliki nawiązywała nazwa oraz znak włoskiego faszyzmu

- ☐ wieńca laurowego
- ☐ herbu Mussoliniego
- ☐ symbolu władzy w starożytnym Rzymie
- ☐ godła z okresu zjednoczenia Włoch

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Mussolini urodził się w 1883 roku. Był nauczycielem, ale krótko pracował w tym zawodzie. Na początku XX wieku wyjechał do Szwajcarii, aby uniknąć służby wojskowej. Tam stał się aktywnym socjalistą. W latach 1912–1914 redagował gazetę „Avanti”. Kiedy jednak zaczął czynnie opowiadać się za przystąpieniem Włoch do wojny po stronie ententy, naraził się socjalistom. W związku z tym zrezygnował z kierowania wspomnianą gazetą i założył organ o charakterze nacjonalistycznym „[Il Popolo d'Italia](#)”. W latach 1915–1917 walczył w I wojnie światowej.

Benito Mussolini w czasie I wojny światowej

Źródło: a. nn., domena publiczna.

W 1917 roku Mussolini został ranny i wrócił z frontu do domu. Dwa lata później założył wspomniane Fasci di Combattimento. Organizacja skupiała przede wszystkim weteranów wojennych. Jej program na przestrzeni lat się zmieniał. Mussolini podkreślał potrzebę budowy silnego państwa, czyli powstania 'Wielkich Włoch'. Posługiwanie się hasłami nacjonalistycznymi, odwoływanie się do czasów Imperium Rzymskiego stanie się charakterystycznym elementem włoskiego faszyzmu. Rywalizując natomiast o wpływy z socjalistami (z Włoską Partią Socjalistyczną), głosił poglądy, które pozwoliły mu zdobyć poparcie uboższych warstw społecznych, m.in. deklarował konieczność obłożenia podatkami najbogatszych. Widział też potrzebę konfiskaty majątków kościelnych. Członkowie organizacji Mussoliniego często zachowywali się agresywnie wobec bojówek socjalistów, podkreślając tym samym niechęć do głoszonych przez nich haseł, jak choćby rewolucji społecznej czy zniesienia własności prywatnej.

Często dochodziło do walki członków Fasci, zwanych ze względu na ubiór 'czarnymi koszulami', z bojówkami socjalistów ('czerwonymi koszulami'). Mimo że program proponowany przez Mussoliniego był radykalny, wydawał się bezpieczniejszy niż rewolucjonizm socjalistów. Pracodawcy wierzyli, że uspokoi sytuację i wzmocni pozycję państwa, a robotnicy – że poprawi ich położenie. **Mussolini**, chcąc zintegrować swoich zwolenników, **powołał w 1921 roku Narodową Partię Faszystowską**. Była to organizacja mocno scentralizowana, na czele z Mussolinim jako wodzem – duce [czyt.: ducze] Jego władza była absolutna ('duce ma zawsze rację'). W programie partii faszystowskiej zaczęły pojawiać się poglądy, które miały przyciągnąć do niej przemysłowców, bankierów, czyli kapitał. Mussolini zapowiadał wprowadzenie silnej władzy, ograniczenie roli związków zawodowych, a tym samym wprowadzenie w życie idei współpracy przedsiębiorców

i robotników, ale przede wszystkim podjęcie działalności, która umożliwi rozwój gospodarczy.

Pierwsze sukcesy faszystów

Z perspektywy ruchu faszystowskiego korzystnym wydarzeniem był podział włoskich socjalistów. W wyniku rozłamu powstała Włoska Partia Komunistyczna. Przedstawiciele obydwu partii organizowali strajki (m.in. strajk generalny w sierpniu 1922 roku), które paraliżowały życie gospodarcze i pogłębiały kryzys. Mussolini postanowił więc podjąć bardziej zdecydowane działania i w październiku 1922 roku zorganizował 'marsz na Rzym'. Około 40 tysięcy 'czarnych koszul' z różnych części kraju ruszyło do stolicy.

Uczestnicy marszu na Rzym. W centrum fotografii stoi Benito Mussolini

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Polecenie 3

W dostępnych źródłach, poszukaj informacji czy Mussolini brał udział w wyprawie na Rzym.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Król Wiktor Emanuel III nie zdecydował się na wysłanie wojsk i zbrojne zatrzymanie faszystów, co sugerowali mu przedstawiciele rządu. Zamiast tego powierzył funkcję premiera Mussoliniemu. Duce utworzył rząd, w którym faszysty objęli najważniejsze ministerstwa.

Polecenie 4

Wymień, które resorty można uznać za najważniejsze z perspektywy umacniania się władzy faszystów, a później jej całkowitego przejęcia. Uzasadnij swój wybór.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Zarówno część społeczeństwa, jak i monarcha widziała w Mussolinim silną osobowość, która może doprowadzić do uspokojenia sytuacji.

Funkcjonowanie włoskiego faszyzmu

Giacomo Matteotti

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Po objęciu funkcji premiera Mussolini podjął kroki w celu umocnienia władzy.

Powołał **Wielką Radę Faszystowską**, która miała być ciałem doradczym rządu. Stała się jednak miejscem podejmowania wszystkich decyzji. W 1922 roku zdelegalizował partię komunistyczną.

Wprowadzono także **nową ordynację wyborczą**, zgodnie z którą każdej partii przysługiwało zgłoszenie tylko jednej listy, a ugrupowanie, które zdobyło w wyborach najwięcej głosów (min. 25%), otrzymywało 2/3 mandatów w parlamencie. W efekcie tych zmian wybory, które odbyły się w kwietniu

1924 roku, przyniosły zwycięstwo kandydatom z listy faszystowskiej. W nowym parlamencie zasiadali jednak jeszcze przedstawiciele innych partii, m.in. socjaliści. Ich lider, Giacomo Matteotti [czyt.: dżakomo matteotti],

oskarżył faszystów o oszustwa i manipulacje wyborcze. Domagał się unieważnienia

wyborów. W efekcie został porwany, a po dwóch miesiącach odnaleziono jego ciało. Giacomo Matteotti przed wystąpieniem w parlamencie miał powiedzieć swoim współtowarzyszom, aby szykowali mowę na jego pogrzeb.

Polecenie 5

Niekiedy mówi się, nawiązując do sprawy Matteottiego, że 'demokracja we Włoszech przegrała'. Oceń, w jakim stopniu stwierdzenie to jest słuszne.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Zaczął się stopniowe **tworzenie państwa totalitarnego**. Pod koniec 1924 roku zniesiono wolność prasy oraz zdelegalizowano wszystkie partie oprócz faszystowskiej. Zaostrzono terror wobec przeciwników politycznych, nasilono propagandę. Jednym z najbardziej charakterystycznych plakatów z tych czasów był rysunek głowy Mussoliniego na tle wielokrotnie powtórnego 'si', czyli 'tak'.

Nie prześladowano jednak Kościoła. Mussolini nie chciał podejmować rywalizacji o dusze, tylko zapewnić sobie przychyłność Watykanu. W 1929 roku doszło do zawarcia między papiestwem a rządem faszystowskim paktów laterańskich, likwidujących trwający od 1870 roku spór pomiędzy papieżem a państwem włoskim. Religia katolicka została uznana za państwową.

Ćwiczenie 3

Wskaż, jakie wydarzenie zapoczątkowało spór pomiędzy włoskimi władzami a głową Kościoła katolickiego.

- ☐ Przyłączenie Rzymu do jednoczącego się państwa włoskiego.
- ☐ Nieuznawanie papieża za głowę Kościoła przez władze włoskie.
- ☐ Uwięzienie papieża w Turynie.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Oficjalnie Włochy pozostały królestwem. Monarcha w rzeczywistości nie miał wpływu na rządy. Wszelkie decyzje podejmował Mussolini, który ewentualnie konsultował je z Wielką Radą Faszystowską. Trzeba jednak zauważyć, że niektóre decyzje mogły być przyjmowane przez społeczeństwo jako mające na celu poprawę sytuacji w kraju.

Wprowadzono na przykład ustawodawstwo socjalne: rozwiązania prawne służące opiece nad rodziną oraz system urlopów wypoczynkowych. Ponadto usprawniono funkcjonowanie opieki medycznej.

Oficjalna ideologia szerzyła kult państwa. Nawiązywano do tradycji imperialnych starożytnego Rzymu (czyli do czasów świetności i wielkości). Rozpoczęto prace wykopaliskowe w stolicy Włoch.

Chłopiec z Opera Nazionale Balilla [czyt.: opera nazionale balilla] – faszystowskiej organizacji dziecięcej
Źródło: a. nn., domena publiczna.

Powstała Narodowa Rada Korporacyjna, która czuwała nad właściwym funkcjonowaniem korporacji zawodowych – łączących pracodawców i pracowników konkretnych branż. Tego typu organizacje miały przeciwdziałać powstawaniu konfliktów między robotnikami a przedsiębiorcami. Zakazano strajków i lokautów. Mussolini zmniejszył bezrobocie dzięki licznym pracom publicznym. Między innymi rozpoczęto osuszanie bagien pontyjskich, a otrzymaną w ten sposób ziemię przydzielono rolnikom. Działania podejmowane w celu rozbudowy armii i jej dozbrajania wpłynęły na rozwój przemysłu zbrojeniowego, ale też samochodowego i lotniczego. Mussolini wprowadził wiele ustaw poprawiających bezpieczeństwo

w kraju. Niemniej, społeczeństwo włoskie znajdowało się pod nadzorem.

Kontrolę sprawowano poprzez istniejące organizacje faszystowskie: dorośli należeli do Narodowej Partii Faszystowskiej, dzieci i młodzież zrzeszano w faszystowskich organizacjach dostosowanych do ich wieku.

Polecenie 6

Wyjaśnij, czy Twoim zdaniem kontrolowanie społeczeństwa było jedynym powodem zrzeszania najmłodszych w takich organizacjach jak Opera Nazionale Balilla. Uzasadnij odpowiedź.

Doktryna faszyzmu

[...] Państwo faszystowskie najwyższa i najpotężniejsza forma osobowości, jest siłą, ale siłą duchową. Skupia ona wszystkie formy moralnego i intelektualnego życia człowieka. Nie może się więc ograniczać do zwykłych czynności utrzymania porządku i sprawowania opieki, jak tego chciał liberalizm. Nie jest prostym mechanizmem, który ograniczałby sferę domniemanych swobód indywidualnych. Jest formą i normą wewnętrzną, jest ujęciem w karby dyscypliny całego człowieka, przenika tak wolę, jak i rozum. Jego zasada, ożywiająca go centralna idea, najistotniejsze natchnienie osobowości ludzkiej, żyjącej we wspólnocie obywatelskiej, zstępuje do głębi i zagnieżdża się tak w sercu człowieka czynu, jak i myśliciela, tak artysty, jak i uczonego: ona, co jest duszą duszy. [...] Faszyzm [...] jest nie tylko prawodawcą i założycielem instytucji, lecz wychowawcą i krzewicielem życia duchowego. Chce odnowić nie formy życia ludzkiego, lecz treść, człowieka, charakter, wiarę. I w tym celu pragnie karności i autorytetu, które by zstąpiły w dusze i zdobyły w nim rząd niezaprzeczony.

Źródło: B. Mussolini, *Doktryna faszyzmu*, Lwów 1935, s. 25–26.

Polecenie 7

Wymień, na czym polega istota faszyzmu według Mussoliniego. Czy definiowanie faszyzmu przez włoskiego przywódcę nie jest próbą wytłumaczenia potrzeby istnienia totalitarnego państwa? Uzasadnij odpowiedź.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Ważne miejsce w działalności państw faszystowskich zajmowała polityka zagraniczna. Więcej informacji na ten temat znajdziesz w lekcji [Polityka ustępstw państw europejskich wobec państw faszystowskich](#)

B. Mussolini

“ Doktryna faszystu

Musimy więc być przygotowani do wojny, nie na jutro, lecz już na dziś. Stajemy się narodem żołnierskim i chcemy być nim w jeszcze większym stopniu. I ponieważ nie obawiam się słów, dodam, naród żołnierski oznacza naród wojowniczy, posiadający w coraz wyższym stopniu cnoty posłuszeństwa, ofiarności i oddania dla Ojczyzny. Oznacza to, że całe życie narodu, polityczne, gospodarcze i duchowe musi być nastawione na nasze wojskowe konieczności. Wojnę nazywa się najwyższym trybunałem sądowym narodów, a ponieważ narody nie zatrzymują się w rozwoju, lecz postępują zgodnie z prawami siły oraz swej historycznej dynamiki, dlatego wojna pozostanie mimo wszystkich protokołów i mimo mniej lub więcej dobrych zamiarów. Tak jak wojna stała u kolebki ludzkości, tak będzie jej towarzyszyć także i w przyszłych stuleciach.

Źródło: B. Mussolini, *Doktryna faszystu*, Lwów 1935.

Polecenie 8

Wyjaśnij, czy poglądy wyrażone przez Mussoliniego w przemówieniu można uznać za początek realizacji polityki ekspansji terytorialnej. Uzasadnij odpowiedź.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Trudne początki Republiki Weimarskiej

Polecenie 9

Wymień najważniejsze różnice w kształtowaniu się faszyzmu w Niemczech i we Włoszech. Zwróć uwagę na genezę ideologii faszystowskiej w Niemczech.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Kryzys, który przeżywała Republika Weimarska na początku istnienia, mobilizował różne siły polityczne do podejmowania działań, mających zmienić na korzyść zaistniałą sytuację. Po komunistycznym zrywie inspirowanym przez [Związek Spartakusa](#) w 1920 roku, przeprowadzony został pucz wojskowy. Wolfgang Kapp, popierany przez część generalicji i [Freikorpsy](#) [czyt.: frajkorpsy], próbował przejąć władzę. Pucz stłumiono, ale kolejny raz pokazał on słabość i brak poparcia dla rządów socjaldemokratów. W 1920 roku zdobyli oni o połowę mniej głosów niż w 1919 roku. **Trudna sytuacja gospodarcza uniemożliwiła spłatę reparacji. W Niemczech** podobnie jak w innych krajach wystąpiła **hiperinflacja**. Apogeum kryzysu przyniósł rok 1923. Hiperinflacja dotknęła wszystkie warstwy społeczne. Kurs dolara wzrósł od kilkunastu tysięcy marek do 4 bilionów. Francja, ze względu na niespłacanie przez Niemcy reparacji, rozpoczęła okupację Zagłębia Ruhry. Kolejny raz doszło do prób przejęcia władzy przez komunistów (m.in. w Turyngii i Saksonii). Natomiast w 1923 roku w Bawarii odbył się nacjonalistyczny przewrót. Na czele tzw. **puczu monachijskiego** stanęli **Adolf Hitler i Erich Ludendorff**. Ten drugi był jedną z ważnych postaci armii niemieckiej w okresie I wojny i zwolennikiem tezy, że armia niemiecka była w stanie nadal walczyć w I wojnie i odnieść sukces. Udział w puczu monachijskim zakończył się dla niego aresztowaniem, jednak w procesie oczyszczono go z zarzutów. Dla Hitlera zamach w Monachium stał się początkiem jego politycznej kariery.

Bundesarchiv, Bild 118-1426
Foto: o. Ang. | 9. November 1923

Monachium podczas puczu w 1923 r.

Źródło: a. nn., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 10

Na podstawie powyższego zdjęcia, wypisz informacje na temat puczu. Zwróć uwagę na reakcje ludzi przedstawionych na ilustracji.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Adolf Hitler

Adolf Hitler podczas I wojny światowej

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Adolf Hitler (1889–1945) urodził się w Austrii. Po ukończeniu szkoły średniej, dwukrotnie bez powodzenia zdawał na Akademię Sztuk Pięknych w Wiedniu. Później przeniósł się do Monachium. Kiedy wybuchła I wojna światowa, zgłosił się na ochotnika do armii niemieckiej.

Grupa żołnierzy Bawarskiego Pułku Piechoty, w którym służył Hitler

Źródło: domena publiczna.

Polecenie 11

Wskaż Adolfa Hitlera na zdjęciu przedstawiającym żołnierzy 16. Bawarskiego Rezerwowego Pułku Piechoty. Jeśli zadanie to sprawia ci trudność, skorzystaj z poprzedniej fotografii.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

W 1918 roku w wyniku użycia broni chemicznej został ranny i czasowo stracił wzrok. Po wojnie zasilił szeregi powstałej w 1919 roku Niemieckiej Partii Robotniczej, skupiającej przede wszystkim osoby sfrustrowane klęską Niemiec. Z inicjatywy Hitlera w 1920 roku partia zmieniła nazwę na **Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników (NSDAP)**. W 1921 roku Hitler objął jej przywództwo.

Kopia karty członkowskiej DAP (późniejszej NSDAP) Adolfa Hitlera

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Polecenie 12

Przyjrzyj się uważnie powyższej ilustracji. Napisz, jak sądzisz, dlaczego przekreślano i zmieniano numery członkowskie.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Partia pod wpływem Hitlera zaczęła głosić chwytliwe demagogiczne hasła, będące mieszanką poglądów nacjonalistycznych i socjalistycznych. Szerzono mit o niezwyciężonej armii niemieckiej. Negowano i krytykowano traktat wersalski, nawoływano do bojkotu rządu, który przyczynił się do podpisania wspomnianego 'dyktatu' i realizował siłą narzucone postanowienia, m.in. dotyczące spłaty reparacji. Chętnie też posługiwano się hasłami antysemickimi, choć należy zauważyć, że nastroje antysemickie występowały nie tylko w szeregach partii narodowosocjalistycznej, ale także w innych ugrupowaniach. Przypominano żydowski rodowód przywódców Związku Spartakusa oraz doszukiwano się żydowskiego pochodzenia przedstawicieli rządu, obwiniając ich o klęskę wojenną i kryzys gospodarczy. Efektem tej propagandy było zabójstwo ministra spraw zagranicznych Walthera Rathenaua [czyt.: waltera ratenała], polityka żydowskiego pochodzenia, który został zastrzelony przez członków prawicowej organizacji Konsul. **NSDAP utworzyła** także swoje 'ramię zbrojne', organizację paramilitarną **Oddziały Szturmowe (SA)**, nazwaną od koloru mundurów 'brunatnymi koszulami'. SA angażowała się w rozruchy uliczne, napadała przede wszystkim na działaczy komunistycznych. Pierwsza próba przejęcia władzy poprzez pucz w Monachium (wspomniany wcześniej) okazała się nieudana. Sąd skazał Hitlera na pięć lat pozbawienia wolności. Wyszedł po roku, ponieważ uznano, że jest niegroźnym działaczem politycznym. Podczas pobytu w więzieniu Hitler napisał książkę pt. *Mein Kampf* [czyt.: majn kampf]. Zaprezentował w niej swoje poglądy, które staną się później podstawą ideologii III Rzeszy, czyli narodowego socjalizmu (nazizmu).

Okładka „Mein Kampf”

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Polecenie 13

Wyjaśnij, dlaczego Adolf Hitler zatytułował swoją książkę *Mein Kampf*, co znaczy po polsku *Moja walka*

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

“**Mein Kampf**

Naród i rasa

Istnieje niezliczona ilość przykładów w historii pokazujących z przerażającą szczerością, jak ciągle aryjska krew miesza się z krwią gorszych ludzi i w rezultacie prowadzi do końca kultury zachowania rasy [...]

Dla rozwoju wyższej kultury jest konieczne istnienie ludzi wyższej cywilizacji, ponieważ nikt poza nimi nie mógł stanowić ekwiwalentu środków technicznych, bez których wyższy rozwój nie był do pomyślenia[...]

Mieszanie krwi i obniżanie poziomu czystości rasy, która temu towarzyszy jest jedyną i wyłączną przyczyną, dla której znikają stare cywilizacje – to nie tylko przegrane wojny rujnującej ludzkość, ale właśnie utrata sił oporu płynących z czystości krwi. [...]

Utrata czystości rasowej rujnuje szczęście narodu na zawsze. To powoduje stopniowe pogrążanie się ludzkości, a jego następstwa nigdy nie zostają usunięte z ciała i umysłu[...].

Dlatego zadaniem narodowego państwa będzie zachowanie rasy i dostosowanie jej do spełnienia końcowych i największych decyzji na tym globie przez odpowiednie wykształcenie swojej młodzieży. Naród, który będzie pierwszy na tym polu osiągnie zwycięstwo. [...]

Przestrzeń życiowa

Obowiązkiem polityki zagranicznej narodowego państwa jest zapewnienie optymalnych warunków istnienia narodu poprzez utrzymanie naturalnej i zdrowej proporcji pomiędzy liczebnością i przyrostem narodu a rozmiarami i jakością obszaru, który zamieszkują. Tylko odpowiednia przestrzeń na ziemi zapewni wolność egzystencji narodowi. [...]

Żaden naród na ziemi nie posiada kwadratowego jaru terenu na podstawie prawa wywodzącego się z nieba. Granice są tworzone i zmieniane tylko poprzez działanie ludzkie. [...]

My, narodowi socjaliści powstrzymujemy germański potok skierowany na południe i na zachód Europy i zwracamy nasze oczy w kierunku wschodnim. Skończyliśmy z przedwojenną polityką kolonii i handlu i przechodzimy do polityki terytorialnej przyszłości.

Źródło: A. Hitler, *Mein Kampf*, tłum. P. Marszałek, I. Puchalska, Krosno 1992.

Ćwiczenie 4

Wskaż stwierdzenia stanowiące istotę poglądów Hitlera na temat **czystości rasy**.

- ☐ Czystość rasy jest elementem koniecznym dla rozwoju narodu.
- ☐ Ludzkie działania mają wpływ na przebieg granic.
- ☐ Państwo narodowe ma dbać o czystość rasy.
- ☐ Niemcy wrócą do polityki kolonialnej, aby stworzyć przestrzeń życiową dla swoich obywateli.
- ☐ Niemcy są zainteresowani nowymi ziemiami na wschodzie Europy.
- ☐ Prawo boskie nie może decydować przynależności państwowej terytoriów.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Wskaż stwierdzenia stanowiące istotę poglądów Hitlera na temat **przestrzeni życiowej**.

☐ Państwo narodowe ma dbać o czystość rasy.

☐ Niemcy są zainteresowani nowymi ziemiami na wschodzie Europy.

☐ Ludzkie działania mają wpływ na przebieg granic.

☐ Niemcy wrócą do polityki kolonialnej, aby stworzyć przestrzeń życiową dla swoich obywateli.

☐ Czystość rasy jest elementem koniecznym dla rozwoju narodu.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Gustav Stresemann i jego polityka

Poglądy Hitlera znalazły zrozumienie u nielicznych, zwłaszcza że sytuacja w kraju zaczęła się poprawiać. Państwa zachodnie opracowały plan finansowy ułatwiający spłatę reparacji przez Niemcy, był to tzw. [plan Dawesa](#) [czyt.: dołsa]. W kraju została przeprowadzona reforma walutowa, która zahamowała hiperinflację. Polityka zagraniczna prowadzona przez ministra Gustava Stresemanna [czyt.: sztrezimana], zaowocowała podpisaniem [lokarneńskich traktatów](#), które pozwoliły na powrót Niemiec na arenę wielkiej polityki europejskiej.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PVSlGcQ0k>

Gustav Stresemann o niemieckiej polityce zagranicznej

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Nagranie o niemieckiej polityce zagranicznej. Zawiera informacje o głównych kierunkach tej polityki.

“ Fragment listu ministra spraw zagranicznych Niemiec, G. Stresemanna, do byłego pruskiego następcy tronu z 7 IX 1925r

Niemiecka polityka zagraniczna ma, zdaniem moim, trzy wielkie zadania do spełnienia w najbliższym czasie:

- po pierwsze załatwienie sprawy reparacji w sposób znośny dla Niemiec oraz zapewnienie pokoju będącego przesłanką wzmocnienia Niemiec,
- po drugie, zaliczam do tych zadań ochronę Niemców za granicą, ochronę tych 10–12 milionów rodaków, którzy pozostają teraz w obcych krajach pod obcym jarzmem,
- trzecim wielkim zadaniem jest zmiana granic wschodnich: odzyskanie Gdańska, polskiego korytarza (Pomorza) i korektury granicy na Górnym Śląsku. Na dalszym planie stoi przyłączenie niemieckiej Austrii.

Źródło: Fragment listu ministra spraw zagranicznych Niemiec, G. Stresemanna, do byłego pruskiego następcy tronu z 7 IX 1925r. Cytat za: R. Śniegocki, „Historia 3. Burzliwy wiek XX”, Warszawa 2004, s. 96.

Polecenie 14

Wymień główne cele, które w zakresie polityki zagranicznej postawił przed rządem niemieckim Stresemann. Jak uważasz, w jakim stopniu mogły one stanowić zagrożenie dla II RP? Uzasadnij odpowiedź.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Fragment traktatu z Locarno

Traktat w Locarno był pakietem międzynarodowych porozumień opracowanych 16 października 1925 r. na konferencji w Locarno pomiędzy Belgią, Francją, Niemcami, Wielką Brytanią i Włochami (Czechosłowacja i Polska jedynie asystowały obradom). Traktat w Locarno obejmował m.in **tzw. pakt reński**, czyli traktat wzajemnej gwarancji między Belgią, Francją, Wielką Brytanią, Włochami i Niemcami.

“ Pakt reński

Prezydent Rzeszy Niemieckiej, Jego Mość Król Belgów, Prezydent Republiki Francuskiej, Jego Królewska Mość Król Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii i Zamorskich Terytoriów Brytyjskich, Cesarz Indii, Jego Królewska Mość Król Włoch. [...] postanowili zawrzeć [...] Traktat [...] i [...] zgodzili się na następujące postanowienia:

Art. 1 wysokie Strony Umawiające się poręczają oddzielnie i wszystkie łącznie [...] utrzymanie status quo terytorialnego wynikającego z granic pomiędzy Niemcami a Belgią i pomiędzy Niemcami a Francją oraz nietykalność powyższych granic, tak jak one zostały określone przez i w wykonaniu Traktatu Pokoju podpisanego w Wersalu dnia 28 czerwca 1919, jak również dochowanie postanowień artykułów 42 i 43 wymienionego Traktatu, dotyczących strefy zdemilitaryzowanej [...].

Źródło: *Pakt reński*, [w:] S. Sierpowski, *Źródła do historii okresu międzywojennego*, t. 1, Poznań 1989, s. 505–508.

Polecenie 15

Wyjaśnij, dlaczego Niemcy mogli potraktować wspomniany traktat jako 'akt nadziei'.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Nie bez znaczenia dla akceptacji polityki państwa przez Niemców był również fakt, że prezydentem republiki został Paul von Hindenburg, były głównodowodzący armią niemiecką podczas I wojny. Poglądy rasistowskie i rewanżystowskie prezentowane w *Mein Kampf* znajdują wyjątkowo podatny grunt dopiero w okresie wielkiego kryzysu.

Zamiast podsumowania

Benito Mussolini

Źródło: Bundesarchiv, Bild 183-2007-1022-506, licencja: CC BY 3.0.

Adolf Hitler

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Polecenie 16

Zredaguj krótką notatkę pt. *Geneza włoskiego i niemieckiego faszyzmu – studium porównawcze*. Uwzględnij w nim: kiedy faszyzm zaczął się kształtować, jakie były jego pierwsze formy organizacyjne, kiedy faszysty próbowali przejąć władzę i jakie były tego konsekwencje, kto stanowił bazę rekrutacyjną, jakie poglądy pozwoliły im zdobyć zwolenników.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 17

Wybierz z tekstu lekcji najważniejsze Twoim zdaniem daty, wpisz je i dodaj do nich swój komentarz uzasadniający wybór.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Co potrafię?

Potrafię przedstawić genezę włoskiego i niemieckiego faszyzmu.

Co wiem?

Wiem, kim byli Benito Mussolini i Adolf Hitler.

Co rozumiem?

Rozumiem, jak zgubne dla ludzkości mogą być skrajne ideologie.